

УДК 7.01+7.072.3]:7.038.16(477)"19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.04.940>

РОМАН ЯЦІВ: ФЕНОМЕН ДОСЛІДНИКА УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО МОДЕРНІЗМУ

Лариса КУПЧИНСЬКА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

кандидатка мистецтвознавства, доцентка, директорка,
Інститут досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів;

Львівська національна наукова
бібліотека України імені В. Стефаника,
вул. В. Стефаника, 2, 79000, Львів, Україна,
e-mail: oklarysa@gmail.com

Роман Яців належить до знакових постатей українсько-го гуманітарного дискурсу останньої чверті ХХ — початку ХХІ ст. Його багатолітня системна праця спрямована на дослідження, концептуалізацію і популяризацію національного мистецтва. Науковий доробок дослідника охоплює сотні статей у періодичних виданнях, присвячених відомим і малозна-ним постатям, а також явищам художнього процесу ХХ ст. Вони є ваговою складовою численних каталогів експозицій-них проєктів. Окремим вектором діяльності Р. Яціва є підго-товка монографічних і науково-популярних видань, присвя-чених визначним особистостям минулого століття. Кожне з них відрізняється оригінальною методологією і специфікою нарації. Цей масив доповнюють довідкові видання, частина з яких реалізована як авторські проєкти. Критичне осмислення індивідуальних творчих здобутків, ідей і явищ ХХ ст. спону-кало дослідника до системної реконструкції української теорії мистецтва часу. Результатом цієї інтенції стало акумулювання ключових теоретичних праць вітчизняних інтелектуалів і ви-дання фундаментальної антології української мистецтвознав-чої думки ХХ ст. З огляду на сучасні виклики, *актуальним завданням* є осмислення місця та ролі Р. Яціва в історії націо-нальної культури. *Метою публікації* є комплексне розкриття науково-просвітницької концепції діяльності дослідника. Ана-ліз спадщини вченого доводить, що його багатовекторна праця підпорядкована розв'язанню найактуальніших і найгостріших проблем сучасного мистецтвознавства. Заслугою дослідника є інтеграція у вітчизняний культурний і науковий обіг десят-ків імен. Переосмислення Р. Яцівим творчості митців, ідей та явищ у національному контексті стало міцним фундаментом для формування сучасної культурної ідентичності.

Ключові слова: Роман Яців, мистецтво ХХ століття, модернізм, мистецька критика, історія мистецтва, теорія мистецтва.

Larysa KUPCHYNSKA

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6461-4819>

Candidate of Art History, Associate Professor,
Director Research Institute for Art Library Resources;
Vasyl Stefanyk National Scientific Library
of Ukraine in Lviv,
2, Stefanyk Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: oklarysa@gmail.com

ROMAN YATSIV: THE PHENOMENON OF RESEARCHER OF UKRAINIAN ARTISTIC MODERNISM

Roman Yatsiv belongs to the iconic figures of the Ukrainian humanitarian discourse of the last quarter of the 20th centu-ry — the beginning of the 21st century. His many years of sys-tematic work are aimed at researching, conceptualising, and popularising national art. The researcher's scholarly output en-compasses hundreds of articles in periodicals dedicated to well-known and lesser-known figures, as well as phenomena of the 20th-century artistic process. They constitute a significant com-ponent of numerous exhibition project catalogues. A distinct vector of Yatsiv's activity is the preparation of monographic and popular science publications dedicated to prominent personali-ties of the past century. Each of them is distinguished by an original methodology and specific narrative style. This body of work is supplemented by reference publications, some of which are implemented as personal projects. A critical understanding of individual creative achievements, ideas, and phenomena of the 20th century prompted the researcher to systematically re-construct the Ukrainian art theory of that period. This intention resulted in the accumulation of key theoretical works by domes-tic intellectuals and the publication of a fundamental anthology of 20th-century Ukrainian art history thought. Given contem-porary challenges, an urgent task is to comprehend Yatsiv's place and role in the history of national culture. The purpose of the publication is a comprehensive disclosure of the researcher's scholarly and educational concept of activity. The analysis of the scientist's heritage proves that his multi-vector work is dedi-cated to solving the most pressing and acute problems of mod-ern art history. The researcher's merit lies in the integration of dozens of names into the domestic cultural and scholarly dis-course. Yatsiv's reimagining of artists' creativity, ideas, and phenomena within the national context has become a solid foundation for the formation of modern cultural identity.

Keywords: Roman Yatsiv, 20th-century art, modernism, art criticism, art history, art theory.

Вступ. Постановка проблеми. Роман Яців належить до знакових постатей українського гуманітарного дискурсу останньої чверті ХХ — початку ХХІ ст. Народившись 26 серпня 1956 р. у місті Ходорові на Львівщині, він здобув базову професійну освіту у відділі проектування інтер'єру і меблів Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (нині — Львівська національна академія мистецтв), який закінчив у 1978 р. У наступні роки, шукаючи глибинних смислів культури, Р. Яців зосередився на комплексному дослідженні українського мистецтва ХХ ст. Результати цієї праці дали змогу дослідникові увійти до когорти провідних вчених-мистецтвознавців, які бачили своїм завданням розкриття самотності національного мистецтва у світовому контексті. Попри це, доробок вченого вимагає подальшого осмислення, об'єктивної оцінки, визначення місця і ролі в історії українського мистецтвознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перший період діяльності Р. Яціва було підсумовано у бібліографічному покажчику, який підготувала В. Яблонська з нагоди 50-річного ювілею вченого [1]. У 2006 р. тогочасні здобутки дослідника, етапи його професійного зростання і наукового утвердження отримали високу оцінку з боку авторитетних представників мистецько-наукової спільноти, зокрема Володимира Овсійчука [2], Олега Сидора [3] та Ігоря Голода [4]. Концептуальні висновки колег щодо вагомості внеску Р. Яціва, узагальнені в тезі про його: «відданість основним принципам та ідеалам української мистецької школи» [4, с. 16], з огляду на подальший науковий поступ вченого згодом знайшли підтвердження у розвідці Дарини Скринник-Миськи [5]. Наявність цих публікацій не вичерпує теми, оскільки динамічне розширення дослідницького поля і поява багатьох вагомих праць Р. Яціва за останні роки зумовлюють потребу в новому критичному аналізі праці науковця та увиразнюють *актуальність публікації*.

Мета наукового дослідження полягає у комплексному розкритті науково-просвітницької концепції діяльності Романа Яціва з урахуванням його нових здобутків, а також у визначенні місця і ролі вченого в історії національної культури на сучасному етапі.

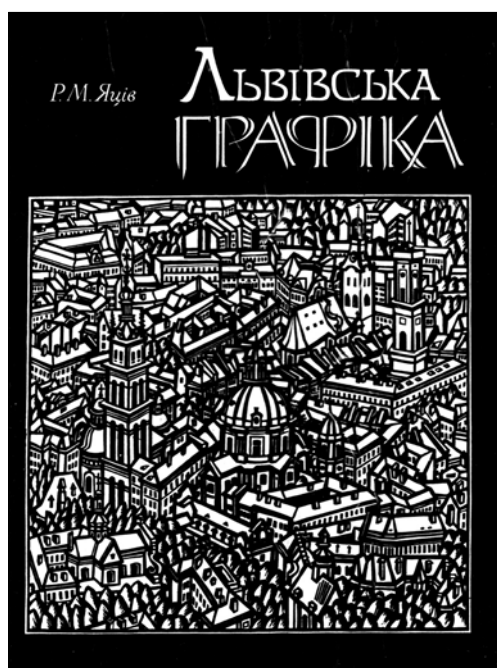
Основна частина. Підґрунтям наукової діяльності Р. Яціва стала його тривала праця у Львівсько-

му музеї українського мистецтва (нині Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького) на посадах наукового співробітника і завідувача відділу (1979—1983). Сфера його професійної відповідальності охоплювала роботу з фондовою колекцією мистецтва ХХ ст. Він забезпечував збереження пам'яток і проводив комплексне вивчення творчої спадщини багатьох відомих і малознаних митців, передусім представників західноукраїнського регіону. Важливим вектором його студій став аналіз джерел творчих інспірацій графіків і живописців в умовах ідеологічного тиску, що суттєво обмежував вияви художньої індивідуальності. Емпіричний досвід, отриманий під час опрацювання музейної збірки, уможливив цілісне бачення розвитку українського мистецтва, увиразнив відсутність фундаментальних праць про українське мистецтво ХХ ст. Музейний період позначений початком публікаційної діяльності дослідника. Зокрема, у цей час світ побачили його перші мистецтвознавчі розвідки, присвячені аналізу тогочасного виставкового процесу і персоналіям відомих майстрів (зокрема Олекси Шатківського і Володимира Микити): «Музика барв рідної землі» («Ленінська молодь», 1980, ч. 41), «Виставка львівських митців» (там само, ч. 87), «Творчо осмислити сьогодення» (там само, ч. 107), «Дивосвіт майстра» (там само, ч. 154).

З початком роботи у Львівському відділенні Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського АН України (нині Інститут народознавства НАН України) Р. Яців під науковим керівництвом В. Овсійчука чітко окреслив ключові проблеми в напрямі вивчення художнього процесу ХХ ст. Дослідник констатував: «Хаос у поняттях, критеріях, що виникає внаслідок хронічної нез'ясованості багатьох фактологічних і теоретичних питань української образотворчості ХХ століття, стимулює побутування всяких псевдотеорій, якими виправдовується будь-яке штукарство у формотворчості. Відсутність самого лиш візуального ряду вершинних досягнень українців у ділянці пластичних мистецтв у ХХ ст. невинно руйнує справжній контекст національного мистецтва. А звільнена з-під тягаря ідеологічного пресингу тривалої соцреалізмівської ночі художня критика в Україні просто не в змозі зайнятися фаховими функціями; на зміну критикам прийшли інтерпретатори мистецтва, причому

Іл. 1. Графіка львівських художників 1939—1984: каталог виставки. Упоряд.: З. Кецало, Р. Яців; авт. вступ. ст.: Я. Запаско (Львів, 1987)

Іл. 2. Яців Р. М. Львівська графіка 1945—1990 років: традиції і новаторство (Київ, 1992)

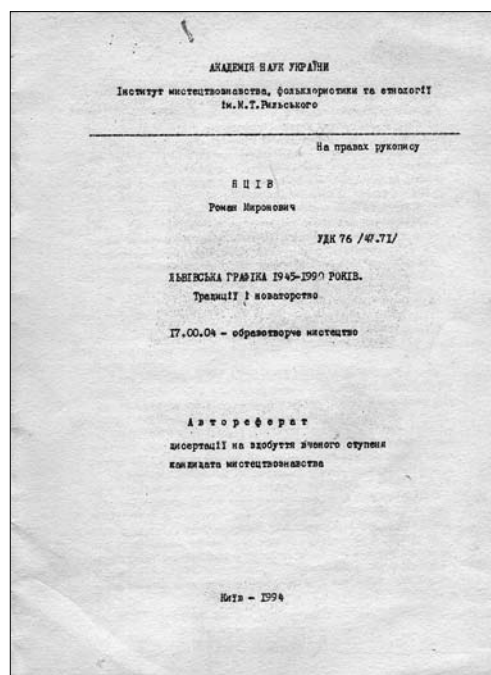
з виразно суб'єктивними підходами і хиткими позиціями» [6, с. 187]. У межах розв'язання цих завдань Р. Яців долучився до організації виставки «Графіка львівських художників 1939—1984» (Львів, 1987), на якій експонували твори понад 50 митців (іл. 1), підготував знакову монографію «Львівська графіка 1945—1990: традиції і новаторство» (Київ, 1992) (іл. 2), а через два роки успішно захистив дисерта-

цію (іл. 3) на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (опоненти Л. Міляєва, Х. Саноцька). На засіданні спеціалізованої ради по захисту докторських і кандидатських дисертацій при Інституті він ще раз підтвердив свої слова про те, що митці, підтримуючи своєрідний статус львівської школи графіки, розпоряджаються головним чином мистецьким досвідом, що свідчить про тяжіння до «свого істинного генетичного, геополітичного і „геопоетичного” коду» [7, с. 118; 8, с. 19]. Підсумки 1994 р. продемонстрували ефективність опанування методології роботи з артефактами, що дозволило проаналізувати їх у контексті соціокультурних викликів доби і забезпечити об'єктивну оцінку доробку десятків українських митців із врахуванням конкретних історичних обставин.

У 1994 р. Р. Яців обійняв посаду заступника директора з наукової роботи Інституту народознавства Національної академії наук України (очолюваного С. Павлюком), яку беззмінно обіймав до 2007 р. Цей чотирнадцятирічний період збігся зі складним етапом інституційної і концептуальної розбудови установи, що здобула статус самостійного академічного інституту на початку 1992 р. Адміністративна діяльність Р. Яців базувалася на глибокому розумінні специфіки академічної праці, винесеному з досвіду роботи у відділі мистецтвознавства. Це дозволило йому суттєво оптимізувати координацію комплексних народознавчих досліджень. Вагомим практичним результатом цієї управлінської і наукової стратегії став початок видання у 1995 р. часопису «Народознавчі Зошити», провідного періодичного органу Інституту. За активної участі Р. Яців журнал швидко перетворився на авторитетну всеукраїнську платформу для апробації найновіших історико-культурологічних і мистецтвознавчих досліджень. Наприкінці 1996 р. дослідник, підготувавши статтю «Художник і українське ділове життя 1920—30-х років: візуальна ідентифікація стосунків» і опублікувавши її у згаданому виданні, виразно задекларував новий вектор своїх наукових пошуків, спрямований на аналіз художньої культури початку ХХ ст. У ній український модерн він назвав не інакше як цілісний «певний синтетичний феномен» [9, зош. 1, с. 49]. Системне й багаторівневе опрацювання цієї проблематики у тривалій часовій перспективі трансформувалося в масштабне історико-культурологічне

дослідження. Його логічним завершенням став захист дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за темою «Культурно-мистецьке середовище української еміграції у Варшаві (1919—1939): історія, інституції, ідеологія діяльності, творча спадщина» у 2021 р. Офіційними опонентами під час захисту виступили професори М. Литвин, А. Сова і Р. Тарнавський.

Науковий доробок професора Р. Яціва, що охоплює період з 1980 р. до сьогодні, відзначається багатоаспектністю і піддається класифікації за кількома провідними напрямками. Вагомий сегмент його студій становлять історико-мистецтвознавчі розвідки, присвячені персоналіям українського мистецтва ХХ ст. У цьому контексті особливу наукову і теоретико-практичну цінність становлять публікації, в яких об'єктом критичного аналізу постає творча спадщина багатьох митців, а саме М. Андрушенка, Ю. Віктюка, Д. Довбошинського, І. Карпинець, І. Катрушенка, П. Ковжуна, Д. Кравича, М. Кристопчака, О. Надашкевича, Л. Процик, Т. Салія, І. Сколоздри, О. Шатківського, Л. Яремчука та інших. При цьому слід наголосити, що левову частину публікацій Р. Яціва становлять праці, спрямовані на розкриття творчих здобутків представників української мистецької діаспори. Ініціальним етапом слід вважати публікацію 1989 р. у газеті «Вільна Україна» (Львів, 23 лист.), присвячену Святославу Гординському, де дослідник акцентував увагу на полівекторному характері його спадщини. У цей же час Р. Яців актуалізував у науковому і суспільному дискурсах творчість Т. Венгриновича, Е. Козака, О. Лятуринської, Г. Мазуренко та інших репрезентантів закордонного українства. Усі вони з'явилися у фактологічного вакууму щодо зазначених персоналій. Системно вивчаючи їхню творчість, дослідник впровадив у науковий обіг унікальні архівні та емпіричні матеріали. Це дозволило концептуально розширити уявлення про життєвий і творчий шлях митців, а також уточнити або й підтвердити низку хронологічних і біографічних даних. Дослідження ж тематичного пласту української спадщини за кордоном стало вагомим внеском у реінтеграцію до національного культурного простору призабутих або штучно вилучених імен. А це, своєю чергою, дозволило залучити їхні здобутки до загального історико-мистецького кон-

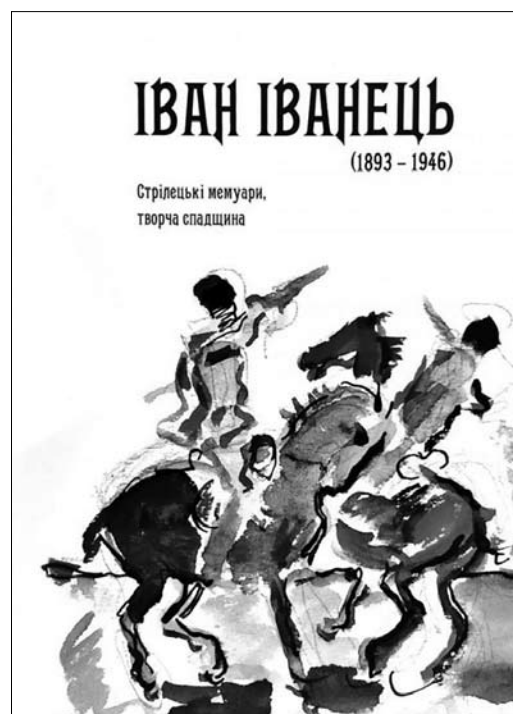
Іл. 3. Яців Р. М. Львівська графіка 1945—1990 років: традиції і новаторство: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (Київ, 1994)

тексту, який слугує фактологічною і смисловою канвою українського мистецтва ХХ ст.

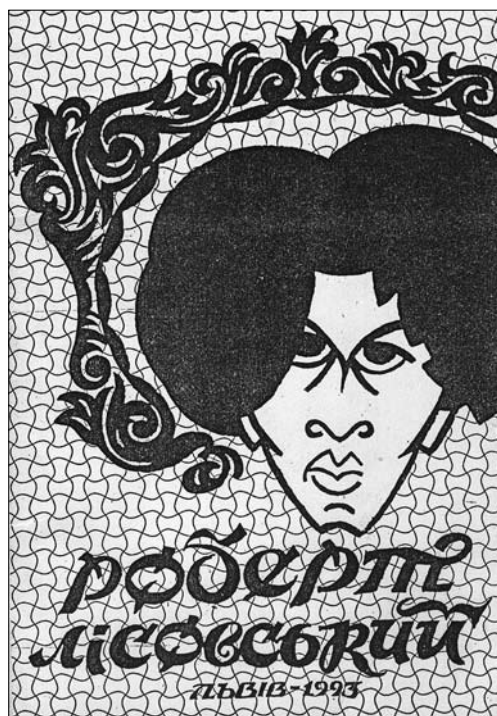
Вивчаючи доробок знакових постатей ХХ ст., професор Р. Яців зазвичай не обмежується поодинокими розвідками. Кожна його наступна праця поспідовно розкриває нові грані та маловідомі аспекти діяльності митців. Накопичений і ґрунтовно осмислений матеріал зрештою трансформується у масштабні наукові і науково-популярні видання, що вирізняються неповторною архітектонікою та авторським концептуальним підходом до систематизації і подачі джерел. Кращим прикладом такої наукової стратегії стала книжка «Олекса Шатківський та Український мистецький гурток „Спокій”» (Львів, 2008) (іл. 4). Вона побудована за принципом об'єднання різнопланових блоків: біографічного нариса про митця, верифікованих біограм членів, почесних учасників і прихильників об'єднання. Крім того, дослідник вводить у науковий обіг реєстр виставок гуртка та експозицій за участю його представників, хронологію діяльності організації, подає базову бібліографію. Цінність видання суттєво посилює багатий візуальний ряд, який слугує потужним джерельним підтвердженням творчих здобутків митців кола «Спокою». Специфічною жанрово-стилістичною архітектонікою вирізняється монографія «Скуль-

Іл. 4. Яців Р. Олекса Шатківський та Український мистецький гурток «Спокій» (Львів, 2008).

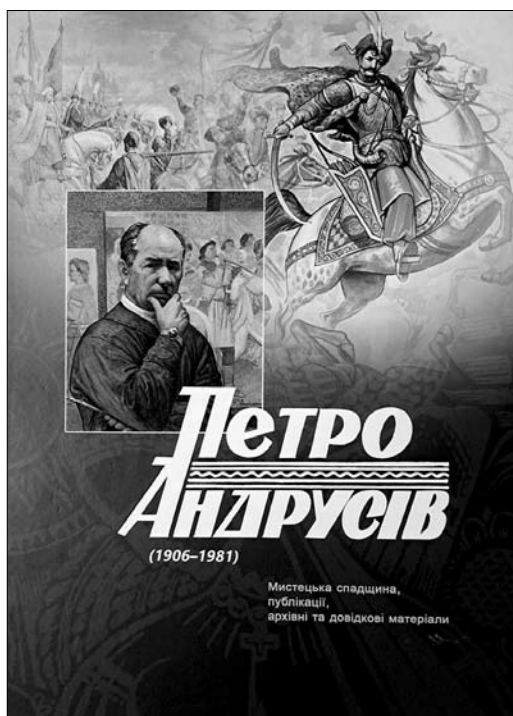

Іл. 6. Іван Іванець (1893—1946): стрілецькі мемуари, творча спадщина. Авт.-упоряд.: Р. Яців, А. Яців (Львів, 2019)

Іл. 5. Роберт Лісовський (1893—1982): каталог виставки творів, присвяченої 100-річчю з дня народження художника. Авт.-упоряд.: Р. Яців (Львів, 1993)

птор Еммануїл Мисько: світло долі» (Київ, 2009). У шести розділах цього видання Р. Яців розкриває масштаб постаті митця як провідного скульптора, пе-

Іл. 7. Петро Андрусів (1906—1981): мистецька спадщина, публікації, архівні та довідкові матеріали. Авт.-упоряд.: А. Яців, Р. Яців (Львів, 2023)

дагога і громадського діяча в широкому соціокультурному контексті епохи. Теоретичну частину праці суттєво збагачує упорядкований вдовою художни-

ка масив спогадів сучасників, що надає дослідженню поліфонічності. Наступним вагомим етапом наукової діяльності науковця став проект, реалізований спільно з І. Мельником, — «Павло Ковжун: творча спадщина художника, матеріали, біобібліографічний довідник» (Львів, 2010). Це видання містить статті про П. Ковжуна, корпус мистецької публіцистики П. Ковжуна 1920—1930-х рр., а також репрезентативний візуальний ряд (зокрема кольорові репродукції більшості творів митця). Науково-довідковий апарат книжки підсилено бібліографією, каталогом творів і реєстром виставкових проєктів митця. Монографічне дослідження «Роберт Лісовський (1893—1982): дух лінії» (Львів, 2015), проілюстроване численними художніми творами, стало логічним узагальненням тези про вектор «національного аристократизму» митця, яку Р. Яців сформулював ще в 1993 р. на виставці до 100-річчя від дня народження майстра [10, с. 16] (іл. 5). Не зупиняючись на досягнутому, дослідник видав низку інших наукових праць: «Любомир Роман Кузьма (1913—2004): малярська і публіцистична спадщина» (Львів, 2010), «Іван Іванець (1893—1946): стрілецькі мемуари, творча спадщина» (Львів, 2019) (іл. 6), «Петро Андрусів (1906—1981): мистецька спадщина, публікації, архівні та довідкові матеріали» (Львів, 2023) (іл. 7). Окреме місце у науковому доробку Р. Яціва посідає праця про батька — «Мирон Яців (1929—1996): життя і творчість» (Львів, 2000) (іл. 8). У ній дослідник реконструює світоглядні орієнтири і духовні цінності, які стали міцним підґрунтям мистецьких інспірацій художника. Глибоку емоційно-естетичну і ціннісну платформу життя і діяльності митця автор виклав у таких рядках: «З умовностей громадського життя, у якому все регламентоване, він повсякчас повертався до свого індивідуального емоційного джерела. І завжди була у цьому повертанні присвята — Україна» [11, с. 23]. Вагоме значення у структурі видання має обширний каталог творів М. Яціва та їх репрезентативна візуалізація, що унаочнюють так звану «наступальну ідеологію» [11, с. 23] автора — прагнення через мистецькі образи актуалізувати національну свідомість суспільства. Дослідницьку оповідь Р. Яціва суттєво доповнює корпус спогадів, авторами якої виступили відомі діячі культури, сучасники митця, зокрема Р. Василик, О. Голубець, Т. Комарницька,

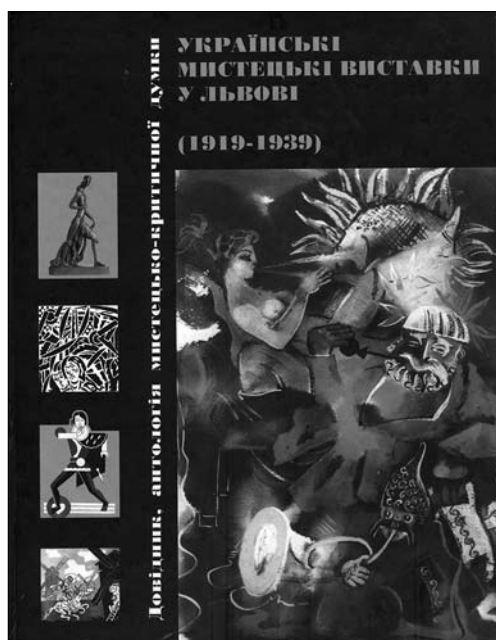

Іл. 8. Мирон Яців (1929—1996): життя і творчість. [Упоряд.: М. Кривенко]. (Львів, 2000)

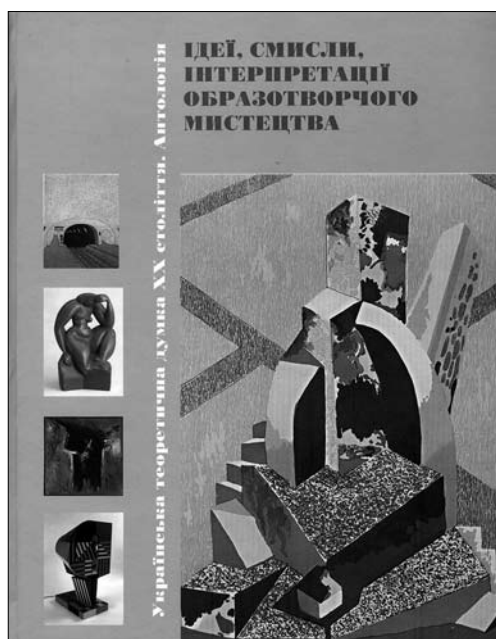
З. Лісовська-Нижанківська, Е. Мисько, Д. Парута, Я. Ульгурський, Л. Яців і багато-багато інших.

Глибока обізнаність із творчою діяльністю багатьох українських митців стала підґрунтям для підготовки енциклопедичних статей у таких авторитетних багатотомних виданнях, як «Енциклопедія Сучасної України» та «Енциклопедія Наукового товариства імені Шевченка». Окремої уваги заслуговує участь дослідника у колективній праці «Українське образотворче мистецтво: імена, життєписи, твори (XI—XXI ст.)» (Харків, 2012), для якої він підготував кілька десятків гасел у розділі «Сучасне мистецтво: XX — початок XXI століття».

У колі наукових інтересів професора Р. Яціва вагоме місце посідає дослідження художнього процесу XX ст. крізь призму інституційної та виставкової діяльності. Початком праці у цьому напрямі слід вважати видані у 1998 р. у співавторстві з О. Ногою матеріали до довідника «Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова, 1860—1998» (Львів, 1998). Паралельно з інституційним аналізом дослідник фокусує увагу на феномені мистецьких виставок, розглядаючи їх не лише як форму розкриття творчого доробку митців, а й як місце репрезентації нових естетичних тенденцій. Науковець веде активну практичну діяльність із підготовки сучасних експозицій, виступаючи автором кон-

Іл. 9. Українські мистецькі виставки у Львові (1919—1939): довідник, антологія мистецько-критичної думки. Авт.-упоряд.: Р. М. Яців (Львів, 2011)

Іл. 10. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX століття. Авт.-упоряд.: Р. М. Яців (Львів, 2012. Част. I)

цептуальних вступних статей до каталогів, які за своєю глибиною є самостійними мистецтвознавчими розвідками. Важливим напрямом праці дослідника є також ретроспективний аналіз каталогів виставок минулих десятиліть, які він трактує не інакше як автентичні документи епохи, що об'єктивно відтворюють історію українського мистецтва. Результатом

тривалого опрацювання і теоретичного осмислення цього масиву джерел стала фундаментальна праця «Українські мистецькі виставки у Львові (1919—1939): довідник, антологія мистецько-критичної думки» (Львів, 2011) (іл. 9). Формуючи концепцію видання, автор виходив із розуміння того, що виставковий процес міжвоєнного періоду був нерозривно пов'язаний із функціонуванням конкретних культурно-мистецьких інституцій, а кожна експозиційна подія потужно резонувала у тогочасному інформаційному просторі. Преса, мистецтвознавчі нариси, проблемно-теоретичні статті та рецензії акумулювали творчий потенціал української інтелектуальної еліти і віддзеркалювали її ідейно-естетичні орієнтири. Такий комплексний підхід визначив архітектоніку видання, що побудована за принципом взаємодоповнюваності трьох ключових блоків: «Українські мистецькі організації Львова: 1919—1939», «Українські мистецькі та фотографічні виставки: каталоги» і «Статті, рецензії, огляди». Впровадивши в науковий обіг унікальний масив друкованих джерел міжвоєнного періоду, дослідник представив ряд художніх явищ у тісному зв'язку з тогочасними культурно-історичними процесами.

«Відкриття великого мистецько-явищного масиву, захованого під оболонкою періоду міжвоєнного двадцятиліття, завдало українським ученим немало теоретичних клопотів», — констатував Р. Яців у 2001 р. [12, с. 65]. Критичний аналіз цієї ситуації в науковому середовищі спонукав професора до системної реконструкції української теорії мистецтва. Залучивши репрезентативні праці діячів культури і фахівців суміжних гуманітарних сфер, дослідник експлікував характер і специфіку вітчизняної теорії мистецтва у її ретроспективному і перспективному вимірах. Результатом багатолітньої його праці в цьому напрямі стала поява фундаментальної антології «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX століття», перші дві частини якої вийшли у Львові вже у 2012 р. Перша з них (іл. 10) поділена на розділи «Витоки, психологія і досвіди українського модернізму» та «Український постмодернізм: ідеологія у дзеркалі творчої свободи». У першому з них подано статті, які побачили світ у першій половині XX ст. У числі їх авторів О. Архипенко, Д. Донцов, П. Ковжун, Є. Маланюк, І. Мірчук, М. Осінчук, В. Па-

човський, М. Рудницький і В. Янів. У другий розділ увійшли статті, які з'явилися в українській діаспорі США і Німеччини. У 1950—1980-х рр. їх написали П. Андрусів, Я. Гніздовський, Л. Р. Кузьма, Б. Стебельський і Ю. Соловій. Вони висвітлюють питання генези, художньо-психологічної природи і полівекторних досвідів українського модернізму в літературно-мистецькому просторі, розкривають проблему ідеології як фактора розвитку українського мистецтва в умовах культури посмодернізму.

Друга частина антології охоплює значно ширший хронологічний діапазон: до неї увійшли праці авторів від першої третини XX ст. до сьогодення. Її структура ґрунтується на концепції Р. Яціва, згідно з якою «проблемний спектр мистецтва є доволі широким, і його не можна звести виключно до лише деяких вузько-зорієнтованих (концептуальних, формально-образних, творчо-методологічних та ін.) аспектів, засвідчених маніфестами, статутними матеріалами тих чи інших мистецьких організацій, авторськими кредо чи іншими такого роду фактологічними документами» [13, с. 14]. Корпус джерел відібрано за принципом репрезентативності. Частина текстів є маловідомими у науковому дискурсі, а деякі публікуються вперше, оскільки були підготовлені спеціально на запит упорядника (зокрема, праці П. Колісника, Л. Медвідя, В. Одрехівського, Л. Соколюк, Г. Стельмащук, Р. Шмагала та ін.). Матеріал структуровано за трьома розділами, які відображають еволюцію системи поглядів, ціннісних орієнтирів і критеріїв, що висувалися до українського мистецтва впродовж XX ст. На основі комплексного аналізу джерел і реконструкції історико-культурного контексту упорядник вдалося повноцінно розкрити «багатющий інтелектуальний досвід Українців» [13, с. 17].

Через сім років постало питання про видання третьої частини антології (Львів, 2019), актуальність якого визначилася ідейно-політичним контекстом і московською агресією в гуманітарній сфері. У зв'язку з цим Р. Яців визначив своїм завданням оприлюднення корпусу наукових праць, покликаних повернути в академічний простір неспотворені смисли інтелектуальної спадщини минулого. Залучення до наукового обігу праць А. Шептицького, О. Гердан-Заклинської, С. Давимуки, І. Калинець, Т. Кари-Васильєвої, Р. Кухара, І. Остафійчука,

В. Отковича, С. Савченка, Я. Тараса та інших активізувало дискурс у сучасному вітчизняному мистецтвознавстві й культурології. Поява четвертої частини антології (Львів, 2021) продиктована переконанням Р. Яціва у тому, що в перші десятиліття XXI ст. «Україна багато в чому синхронізувала напрямні гуманітарних знань зі світовим інтелектуальним дискурсом, натомість не розв'язала деяких „домашніх задач” з осмислення власних, національних теренів наукових досвідів» [14, с. 18]. Зберігаючи наскрізну концепцію видання — систематизацію ідей, змістів та інтерпретацій образотворчого мистецтва, — дослідник фокусується на нових естетичних вимірах. Упорядник виділяє домінантні чинники їхнього формування: зовнішні (історичний контекст, ідеологія, соціо-побутові обставини) і внутрішні (індивідуальна психологія, світогляд, мотивація). Цей теоретичний підхід у перших двох розділах підтверджують статті Н. Дикої, В. Жишківича, О. Жмурко, О. Сидора-Гібелінди, В. Стасенка, О. Федорука та інших науковців, присвячені постатям В. Барвінського, Л. Левицького, В. Сидоренка, І. Соневицького, Я. Юзьківа, О. Яновича, М. Яціва тощо. Матеріали наступних розділів — «Українська мистецька Канада» та «Українська мистецька Велика Британія» — розширюють географію дослідження і підсилюють ключову тезу упорядника за принципом порівняльного контрасту.

У запропонованій Р. Яцивим фундаментальній антології «Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX століття» (Львів, 2012—2021) і сформованому в ній корпусі джерел чітко простежуються кілька взаємозв'язаних концептуальних вимірів. Наскрізним вектором видання є рефлексія українських дослідників XX—XXI ст. над проблемою національної ідентичності крізь призму художньої практики. Важливо, що прагнення розкривати самобутність вітчизняної культури характеризує діяльність дослідників України на Батьківщині і на еміграції, попри відмінність історичних умов їхньої праці. Іншим принциповим моментом є подолання провінційності: український мистецький процес розглядається не герметично, а в безпосередньому взаємозв'язку і діалозі зі світовою культурою, що дозволяє інтегрувати його в першу чергу в загальноєвропейський контекст. Важливо, що завдяки міждисциплінарному поєднан-

Іл. 11. Яців Р. Мала хронологія мистецьких подій у пам'ятних дат ХХ століття: Україна — Світ: довідник (Львів, 2021)

ню праць мистецтвознавців, митців, культурологів, літераторів, філософів упорядникові вдалося подолати вузькоцехову обмеженість аналізу і сформувати цілісну, еволюційну візію рецепції фундаментальних для української культури проблем у тривалій часовій перспективі. Досягнутий результат підтверджує і нова праця дослідника «Мала хронологія мистецьких подій у пам'ятних дат ХХ століття: Україна — Світ: довідник» (Львів, 2021) (іл. 11).

Висновки. У науковому доробку Романа Яціва налічується десятки статей у періодичних виданнях. Дослідник неодноразово публікує їх в каталогах різних експозиційних проєктів. Він є автором багатьох монографічних і науково-популярних видань. Окреме місце у його діяльності посідають довідкові видання. Усі вони є переконливим свідченням цілеспрямованої та послідовної стратегії дослідника, спрямованої на розв'язання найбільш гострих, методологічно складних і концептуальних проблем сучасного українського мистецтвознавства.

Роман Яців досліджує творчість десятків митців, які працювали як в Україні, так і поза її межами. Його увагу привертають не тільки ключові постаті української культури. Він повертає із небуття імена забутих чи свідомо викреслених із пам'яті на-

роду його творців. Дослідник не просто впроваджує імена українських митців у науковий обіг, а системно аналізує їхню спадщину: розширює інформацію про них, популяризує їхні здобутки, здійснює їхню переоцінку крізь призму історичних викликів минулого і сьогодення. Важливо, що кожен митець розглядається ним як невід'ємна частина єдиного національного культурного дискурсу. Водночас зацікавлення Романа Яціва виходять далеко за межі персоналій. Вагомим вектором його праці є фундаментальна реконструкція української теорії мистецтва. Систематизуючи розрізнені теоретичні праці українських інтелектуалів ХХ ст., дослідник акцентує увагу на тих із них, які найповніше відображають самобутню ідентичність українського мистецтвознавства на світовій арені.

Ідейно-естетичне переосмислення творчості українських митців, знакових ідей і явищ ХХ ст. української культури стало наріжним каменем усього наукового доробку Романа Яціва. Завдяки багатоаспектному і ґрунтовному розкриттю цих беззаперечних унікальних соціокультурних фактів у численних дослідженнях, вчений заклав міцний інтелектуальний фундамент для формування сучасної української ідентичності у різних вимірах.

1. Роман Яців: бібліографічний покажчик. Упоряд.: Яблонська В. Львів, 2006. 160 с., іл.
2. Овсійчук В. Творчі інспірації Романа Яціва. Роман Яців: бібліографічний покажчик. Упоряд.: Яблонська В. Львів, 2006. С. 9—10.
3. Сидор О. Творча індивідуальність Романа Яціва. Роман Яців: бібліографічний покажчик. Упоряд.: Яблонська В. Львів, 2006. С. 11—14.
4. Голод І. Слово про колегу Роман Яців: бібліографічний покажчик. Упоряд.: Яблонська В. Львів, 2006. С. 15—16.
5. Скринник-Миська Д. Роман Яців: відроджуючи втрачені смисли. Народознавчі Зошити. Львів, 2013. Зош. 2. С. 322—326, іл.
6. Яців Р. Український інтелект на мистецькій карті Європи 1900-х — початку 1920-х років. Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1998. Т. ССХХХVI: Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. С. 185—224.
7. Яців Р. М. Львівська графіка 1945—1990 років: традиції і новаторство. Київ: Наукова думка, 1992. 118 с., іл.
8. Яців Р. М. Львівська графіка 1945—1990 років: традиції і новаторство: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства: 17.00.04 Образотворче мистецтво. Інститут мис-

- театрознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 1994. 19 с.
9. Яців Р. Художник і українське ділове життя 1920—30-х років: візуальна ідентифікація стосунків. *Народознавчі Зошити*. Львів, 1996. Зош. 6. С. 358—366, іл.; 1997. Зош. 1. С. 37—49.
 10. Роберт Лісовський (1893—1982): каталог виставки творів, присвяченої 100-річчю з дня народження художника. Авт.-упоряд.: Р. Яців. Львів, 1993. 32 с., іл.
 11. Яців Р. Про батька і про життя. *Мирон Яців (1929—1996): життя і творчість*. [Упоряд.: М. Кривенко]. Львів: Місіонер, 2000. С. 20—51, іл.
 12. Яців Р. Силові поля українського ар-деко. *Мистецтвознавство 2000*. Львів, 2001. Вип. 1. С. 65—70.
 13. Яців Р. М. Від упорядника. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX століття: антологія*. Упоряд.: Р. М. Яців. Львів, 2012. Част. II. С. 14—17.
 14. Яців Р. М. Від упорядника. *Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX століття: антологія*. Упоряд.: Р. М. Яців. Львів, 2021. Част. IV. С. 18—20.
- REFERENCES
- Yablonska, V. (Comp.). (2006). *Roman Yatsiv: A Bibliographical Index*. Lviv [in Ukrainian].
- Ovsychuk, V. (2006). Creative Inspirations of Roman Yatsiv. *Roman Yatsiv: A Bibliographical Index* / Comp. by V. Yablonska. Lviv [in Ukrainian].
- Sydor, O. (2006). Creative Individuality of Roman Yatsiv. *Roman Yatsiv: A Bibliographical Index* / Comp. by V. Yablonska. Lviv [in Ukrainian].
- Holod, I. (2006). A Word About a Colleague. *Roman Yatsiv: A Bibliographical Index* / Comp. by V. Yablonska. Lviv [in Ukrainian].
- Skrynnyk-Myska, D. (2013). Roman Yatsiv and a revival of lost senses. *The Ethnology Notebooks*, 2, 322—326 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1998). Ukrainian intellectuals on Europe's map of art in the early decades of the 1900s. *Memoirs of the Shevchenko Scientific Society*, CCXXXVI, 185—224 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. M. (1992). *Lviv graphics 1945—1990: tradition and innovation*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. M. (1994). *Lviv graphics 1945—1990: tradition and innovation: Dissertation for the degree of Candidate of Art History: speciality 17.00.04 «Fine Art»*. M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology. Kyiv [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (1996, 1997). An Artist and Ukrainian Business Life of the 1920—30-th: Visual Identification of Relationship. *The Ethnology Notebooks*, 6, 358—366; 1, 37—49 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (Auth.-Comp.). (1993). *Robert Lisovskyi (1893—1982): Catalog of the exhibition of works, dedicated to the 100th anniversary of the artist's birthday*. Lviv [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2000). On Father and on Life. *Myron Yatsiv (1929—1996): Life and Creative Work* / [Comp. M. Kryvenko]. Lviv: Misioner [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. (2001). Fields of forces in Ukrainian Art Déco. *Art Studies 2000*, 1, 65—70 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. M. (2012). From the Compiler. *Ideas, senses, interpretations of fine art: Ukrainian theoretical thought of the XXth century: Anthology* / Comp. R. M. Yatsiv R. Lviv, II, 14—17 [in Ukrainian].
- Yatsiv, R. M. (2021). From the Compiler. *Ideas, senses, interpretations of fine art: Ukrainian theoretical thought of the XXth century: Anthology* / Comp. R. M. Yatsiv R. Lviv, IV, 18—20 [in Ukrainian].

Received: 11.07.2026

Accepted: 14.07.2026

Published: 23.09.2026